

- STEGMAN, B.-A. 1997. Großstadt im Image. Eine wahrnehmungsgeographische Studie zu raumbezogenen Images und zum Imagemarketing in Printmedien am Beispiel Kölns und seiner Stadtviertel. – Kölner Geographische Arbeiten, 68 p.
- TINER T. 1996. Az image-vizsgálatok helye és szerepe a városföldrajzi kutatásokban. Az angol és amerikai image-kutatások sajátosságai. – In.: DÖVÉNYI Z. (szerk.): Tér–Gazdaság–Társadalom. MTA FKI, Bp. pp. 117–135.
- YOUNG, C.–LEVER, J. 1997. Place Promotion, Economic Location and the Consumption of City Image. – TEGS. 88. 4. pp. 332–341.

Kovács Zoltán: Társadalomföldrajzi kislexikon – Műszaki Könyvkiadó, Bp., 2001. 175 p.

2001 őszén a kiadváltást is túlélve, a PannonKlett helyett a Műszaki Könyvkiadó gondozásában megjelent a Társadalomföldrajzi kislexikon. Igaz, hogy már kevésbé jó minőségű papíron, mint a Természetföldrajzi kislexikon, de az illusztrációk még így is élvezhetők. Az pedig gyaníthatóan a kiadók, és nem a szerzők pesszimizmusára utal, hogy egyik kislexikon sincs bekötve. Ha ugyanis lesz olyan eltökélt olvasó, aki sűrűn kezébe veszi e könyveket, azokból hamarosan „saláta” lesz.

Tehát már két földrajzi kislexikonunk van, s tudományunk alapvetően hármastagolódásának logikája alapján a sorozat csak akkor lesz teljes, ha valaki vállalkozik egy regionális földrajzi kislexikon megírására is. Sőt, ha folytatjuk a gondolatmenetet, még azt is megkockáztathatjuk, hogy egy magyar földrajzi nagylexikon sem lenne kimondottan luxus.

Nos, örömmel üdvözölhetjük a sorozat újabb darabját még akkor is, ha az a zaklatott körünkben kiadott könyvek többségéhez hasonlóan a kisebb-nagyobb hibáktól távolról sem mentes. Sajnos egyre kevésbé van lehetőségünk hibátlan könyveket kezünkbe venni, pedig a „minőségbiztosításról” soha annyit nem beszéltek, mint napjainkban. (Persze erre lehetne mondani, hogy csak az nem hibázik, aki nem is tesz semmit, amiben több-kevesebb igazság van is.) Gondos elődeink azonban még a sajtó által elkövetett hibákat is igyekeztek utólag korrigálni a szakkönyvekben. Az errata fogalmát ma már nemigen ismeri a könyvkiadás, „szerencsés” esetben a szerző és a sajtó által elkövetett hibák kumulálódnak. Pedig az olvasó által fölfedezett hibák bizalomrombolóak, az ifjabb generációk olvasótól pedig el sem várható, hogy azokat észrevegyék.

Kétségtelen, hogy az ismertetett kislexikon a társadalomföldrajz számos részterületének nagyon sok fogalmáról, jelenségéről ad tömör, világos, érthető leírásokat. Van azonban néhány fogalom, ill. annak magyarázata, amellyel nem tudok egyetérteni. Az első ilyen rögtön a könyv elején az *agrárgazdaságé*, amelyet a szerző az *élelmiszergazdaságnál* tágabb fogalomként definiál. Úgy gondolom, e témát illetően célszerűbb lett volna megmaradni a magyar agrárgazdaságtanban bevett és egyértelmű fogalmak mellett, amelyek John DAVIS és Ray GOLDBERG agribusinesz-konceptiója nyomán jöttek létre némi módosítással. Ennek megfelelően azonban az élelmiszergazdaságnál tágabb jelentésű fogalom az *agráripari komplexum*.

Maradva az élelmiszergazdaság témakörénél, a legbizarrabb magyarázattal a *sertés* címszó-nál találok. Hátránya – mármint a sertésnek – hogy nem kérődző, így nem lehet legeltetni, ezen kívül az, hogy gyapjút és tejet sem ad. Nos, én úgy hiszem, ha a sertésnek nem lennének meg ezek a „hátrányai”, akkor juh lenne! Igen ám, de akkor nem lenne rántani való sertéskaraj, pácolni, füstölteni való sonka stb. Ráadásul bizonyos források szerint a sertés is legeltethető, sőt a süldőnevelésben a legeltetésnek jelentős szerepe lehet.

Nem tartom célszerűnek azt sem, hogy a szerző minden olyan helyen, ahová *tartósítóipart* kellett volna írni, *konzervipart* írt. Holott a tartósítóiparnak egyáltalán nem jelentéktelen ága a hűtőipar. Időnként felcserélődik a *faj* és a *fajta* fogalma is. Így a világ gabonatermelésének búza, rizs, rozs stb. szerinti megoszlása *nem fajta szerinti összetétel* jelent! A *földhasznosítás* fogalmait illetően megítélésem szerint a magyar statisztikai gyakorlatot kellett volna szem előtt tartani. E gyakorlat szerint azonban az *erdő* nem a mezőgazdasági, hanem az ún. *termőterület* része. A termőföld értékeléséről szólva nem lett volna haszontalan a termőhelyi értékszámok megemlítése, annál is inkább, mert azok kidolgo-

zásában egyes geográfusok is jelentős szerepet játszottak. A hazai statisztika az *élelmiszeripart* nem a könnyűipar egyik ágaként definiálta már korábban sem, az újabb ágazati osztályozási rendszer a nehéz- és a könnyűipar kategóriákat már nem is használja.

Az ipar fogalmai körül egyéb pontatlanságok is előfordulnak. A *geotermikus energiát* a szerző egyértelműen megújuló energiahordozónak tekinti. Talán utalni lehetett volna arra, hogy egyes forrásokban miért szerepeltetik mégis a meg nem újuló, vagy fogyó energiahordozók között. A *kőszén-egyenérték* mellett – esetleg helyette – önálló fogalomként lehetett volna szerepeltetni a *kőolajegyenértéket*. A különböző energiahordozók közös nevezőjeként ugyanis az újabb statisztikákban már ez utóbbi szerepel. Az *autóipart* olyan ágazatként jellemzi a szerző, amely személykocsikat állít elő. Akkor a teherautókat milyen ipar gyártja? A *kokszt* inkább tekintendő a vaskohászat fűtő-, semmint segédanyagának. A segédanyagok közé a mészkövet, a dolomitot, az oxigént és a vizet szokták sorolni. Úgy érzem, egy erőmű esetében nem igazán helyénvaló nyersanyagról beszélni. Talán helyesebb lenne az erőmű által felhasznált elsődleges energiahordozóról szólni. Nem vagyok biztos benne, hogy jó-e az *állandó természeti erőforrások* fogalma. Ezt a szerző a megújuló természeti erőforrások szinonimájaként használja. Csakhogy pl. a megújuló energiahordozók hasznosításának egyik korlátja pontosan a bizonytalan rendelkezésre állás, azaz az állandóság hiánya.

Furcsa megfogalmazás az is, hogy a *vasút* egyik hátránya az, hogy térhez kötött. De hiszen világunk jelenségei mind térhez kapcsolódnak. Igaz, a vasút nem csak térhez, hanem vaspályához is kötött. S anélkül, hogy bele akarnánk magyarázni, valószínűleg a szerző is erre gondolt.

A könyvben megjelenő sok-sok számadat véleményezésétől óvakodnék. A társadalomföldrajzi kérdésekkel foglalkozók közül valószínűleg sokan egyetértenek abban, hogy az adatokkal csak addig nincs gond, amíg egy forrást használunk. Talán erőt meríthetünk abból, amit egy neves földrajzosunk néhány évtizede az adatok pontosságával kapcsolatban leírt. Eszerint a geográfus nem mérnök. Ez kétségteljesen így is van. Két megjegyzést mégis teszek bizonyos adatok vonatkozásában. Az egyik azzal kapcsolatos, hogy a könyv szerint a világ csővezeték-hálózatának hossza 2 millió km, amely ötször (?) érne körbe a Földet az Egyenlítő mentén. Itt valami nem stimmel! A tíz leggazdagabb és legszegényebb állam GDP-jét bemutató táblázatokat pedig nem értem. Hogy lehet az, hogy ha Niger egy főre jutó GDP-je 1990-ben 200 (mértékegységet egyébként a könyv nem közöl), 1996-ban pedig 220, akkor az évi átlagos növekedési ütem $-2,3\%$?

Erénye a Társadalomföldrajzi kislexikonnak a nagyon gazdag illusztrációs anyag. A képek és az ábrák zöme szép. Jó ötlet volt az ábrák elkészítését grafikus művészre bízni. Éppen a szemet gyönyörködtető rajzok a „hibásak” abban, hogy az olvasó nem tudja nem észrevenni, hogy egy-két kevésbé szép ábra is előfordul. Ilyen pl. a „Föld főbb ipari körzetei” címet viselő ábra. Sajnos az ábrák körül egyéb gondok is mutatkoznak. Sokuknál hiányzik az idő megjelölése és csak remélhetjük, hogy ezek adatai az 1990-es évek második felére vonatkoznak. Egy-két ábrának pedig egyszerűen nincs jelmagyarázata! Ilyen pl. a „Mezőgazdasági övezetek a Földön” címet viselő ábra. Aki nem tudja, hogy ennek forrása D. B. GRIGG magyarul is megjelent könyve, ahol az ábramagyarázat is megtalálható, legfeljebb annyit állapíthat meg az ábrából, hogy a világ bizony a mezőgazdaság szempontjából is változatos. Töprenghet persze azon is, hogy vajon a városmodelleknél mit jelentenek a különböző színek, és hogy a koncentrikus modellnél az ötös számmal jelölt körgyűrű után miért a kilences következik.

Próbálhatjuk megfejteni annak logikáját is, hogy a világ – és benne Magyarország – számos kiváló társadalomföldrajzi klasszikusa közül miért éppen Sir HALFORD JOHN MACKINDER, Friedrich RATZEL és MENDŐL TIBOR fényképe jelent meg a könyvben.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy alapvetően szép és tartalmas könyvet vehetünk kezünkbe, amely hibái nélkül még hasznosabb és élvezhetőbb lenne. Az említett (és nem említett) hiányosságok több odafigyeléssel, gondosabb lektori munkával elkerülhetőek lettek volna. Erre annál is inkább szükség lett volna, mivel a könyv fűlszövege is elsősorban a tudománnyal most ismerkedőknek ajánlja a Társadalomföldrajzi kislexikont.

MOSOLYGÓ LÁSZLÓ